

Daarbij beoefent de asceet de uiterlijke stilte uit een ethisch motief, om niet te zondigen met zijn tong. Maar de mysticist zoekt de innerlijke stilte met een in zeer engen zin religieuze bedoeling. Hij maakt zijn binnenste daarom ledig van alle klanken en geluiden, omdat een vacuum nu eenmaal onbestaanbaar is en derhalve in een geheel ontledigd zielehuys de godheid wel haar tegenwoordigheid vertoonen en te genieten geven moet.

Maar in dit grondtype, dat hij bij alle mystici terugvindt, bestaan toch weer alle variaties, die ook — zooals we de volgende maal zien zullen — verschillende nuanceeringen in de stilte aanbrengen.

E. D. KRAAN.

Vertrouwend wachten.

Jozua dan maakte zich des morgens vroeg op, en zij reisden van Sittim en kwamen tot aan den Jordaan, hij en al de kinderen Israëls; en zij vernachtten aldaar eer zij overtrokken. En het geschiedde, dat de ambtlieden op het einde van drie dagen door het midden des legers gingen.

Joz. 3:1, 2.

In deze enkele regels van het Woord des Heeren staat meer te lezen, dan zoo op het eerste zien misschien te bevroeden zou zijn. We moeten weer meer leeren lezen met als het ware den vinger er bij, opdat geen van de wonderen in het Woord des Heeren ons ontga.

De eindeloze reis door de woestijn is nu eindelijk voorbij. Reeds zijn de heerschen des Heeren aangekomen aan den oever van den Jordaan. Daar slaan ze de tenten op om te overnachten. Wie zal de onmetelijke hoop vertolken die daar trilt in de zielen van het woestijnvolk? Eindelijk zijn ze er. Reeds ziet hun oog van ver de wonderen van het land, aan de vaders beloofd. Nu nog overnachten buiten de grenzen, en morgen, bij het rijzen van den dageraad, zullen ze den Jordaan overtrekken; morgen, dan staat hun voet op den heiligen grond, waar ze met hun kinderen zullen wonen tot in eeuwigheid! Morgen, dan komt de overtocht!

En morgen gebeurt er niets! Niets! Het blijft stil in het hoofdkwartier! Geen bazuin-geschal dat hen tot den optocht roept. Stil blijft het alles, tot de avond zinkt. Wonderlijk! Maar dan zal het nu zeker wel den volgenden dag gebeuren. Deze eerste dag kwam hen ook eigenlijk wel goed te stude om allerlei voorbereidselen te treffen; maar morgen zal nu zonder twijfel wel de groote dag zijn! En morgen, het blijft stil heel den langen dag. Wonderlijk!

Eerst op den derden dag, dan trekken de ambtlieden door het leger om het bevel te geven tot den tocht door den Jordaan. Twee dagen zijn daar met wachten voorbijgegaan aan den Jordaan.

Dat wachten van twee dagen is nu een klein stukje van Gods voorzienigheid, lezer. Gods voorzienigheid gaat naar zijn Woord over alles. Ook over het kleinste en toevalligste. Ook die twee dagen wachten gaan er niet buitenom.

Daar moeten nog schikkingen worden getroffen voor den overtocht, zeker. Ze kunnen die twee dagen best gebruiken. Maar daarvoor alleen dienen die twee dagen niet. In die twee dagen kunnen ze weer zien, dat ze alleen door een wonder Gods het beloofde land kunnen binnengaan.

Alleen door een wonder; want het is nu, als de kinderen Israëls daar gereed zijn, de verkeerde tijd om over te trekken. Het is immers in het voorjaar. Op de verre bergen is de sneeuw gesmolten. Boordevol is de Jordaan nu, zooals ge in vs 15 leest. Een woest snelle stroom, met zijn snelle sterke strooming ook op de gewoonlijk doorwaadbare plaatsen niet door te trekken.

Wie het nu waagt, stelt zijn leven roekeloos in gevaar.

De Heere heeft zijn volk op precies den verkeerden tijd naar den Jordaan gebracht. Want Gods tijd is in den regel de verkeerde tijd. Als het de tijd niet is van het gezond verstand; en de tijd niet van het ongeduldige volk; en de tijd niet van het morrende ongelooft — dan is het Gods tijd.

En dat niet alleen. Nu moeten ze daar twee dagen wachten ook nog. Wat een tergend wachten voor het ongeloovig hart! Twee dagen moeten ze daar nu wachten, en het water klimt maar. En de kansen smelten weg; het wordt hoe langer hoe onmogelijker, er over te komen.

Verstaat ge dan nu wel, lezer, waarvoor ze daar twee dagen moeten wachten? Om ze goed te laten zien, dat ze op geheel verkeerden tijd gekomen zijn aan den Jordaan. Of neen, laat het iets anders worden gezegd: om ze te laten zien, dat ze het met hun God altijd weer moeten wagen op hoop tegen hoop. Nu zullen ze tijd hebben om samen in hun tenten te bespreken het onmogelijke, het hope-looze van het geval. Om eens te informeren, of het wat hoogerop misschien te wagen is. Om van allen kant te hooren, nu van den eenen, dan van

den anderen, de Jobstijding, dat overtrekken onmogelijk is. Om weer te zien, evenals hun vaderen aan de Roode Zee, niet meer rondom, maar omhoog, de eenige zijde vanwaar nog hulp te verwachten is. Ze moeten leeren, wat David in later eeuw zeide tot zijn volk:

Ontzie Hem toch, o Israël, en leer
Vertrouwend wachten.

Maar wachten is zoo tergend moeilijk. De tijd gaat voorbij. Het water klimt. Als ze het nog zullen wagen, dan moeten ze zich haasten. Dan kan om zoo te zeggen geen uur verloren gaan, nu zienderoogen het water klimt. En nu komt er toch nog geen bevel tot den overtocht. Ziet de Heere dan niet, dat de beste tijd voorbijgaat met wachten? Ik weet niet, of zoo hun ziel er aantoe geweest is. Maar als het zoo is geweest, dan hebben ze het moeten afleeren. Dan hebben ze moeten leeren op Gods leerschool: vertrouwend wachten. Op Gods leerschool aan den oever van den Jordaan, welks overtocht onmogelijk is.

Ziet ge wel, lezer, dat hier in deze enkele regels meer staat te lezen, dan ge op het eerste zien vermoedt? Hier staat een les, historisch verhaald. Hier heeft nu denk ik menigeen een stuk van zijn levensgeschiedenis gezien.

Stond niet menig Christen zoo als voor den Jordaan? Bijna door de moeite heen.

Bijna uit zwarigheden gered. Uit financiële zorgen. Van het langdurig ziekbed. Het einde scheen reeds zoo dichtbij, en dan komt ge voor den Jordaan. Dan komt er plotseling iets nieuws, waarop ge niet gerekend hadt — en de uitkomst schijnt verder dan ooit verwijderd. Dan laat God u wachten.

Dat wist ge wel, dat het leven des geloofs nu is: wachten. Maar wachten is zoo tergend. Zoo geheel en al boven menselijke kracht uitgaand. Vertrouwend wachten. En dan vraagt ge, waarom de Heere zich nu niet wat meer haast met zijn hulp. Waarom Hij nu niet vandaag nog komt. Of hij niet ziet, dat de beste tijd nu voorbijgaat. Het duurt niet lang meer, rekende uw gezond verstand u voor, of het is te laat. En God laat u maar wachten. Zou Hij het misschien ook vergeten? Nooit meer van ontferming weten?

Ontzie Hem toch, o Israël, en leer
Vertrouwend wachten.

Hij wacht, tot uw tijd misschien voorbij is. Tot uw ongelooft zegt, dat het nu te laat is. Tot ge geen hulp meer overhoudt, dan alleen van Hem. Tot uw ziel, als al de vensters rondom dichtgeschoven zijn, niets doet, dan het zien opwaarts, om op God te letten.

Tot ge hebt geleerd, dat ge alleen van wonderen leven moet. Dan wordt God groot. Dan wordt het geloof versterkt. Dan wordt uw leven met zijn vele wederwaardigheden een lied tot aanprijzing van sterk geloof.

En dan wordt misschien het lied van uw leven meer het lied, dat men aan den Jordaan, die niet is over te trekken, leert zingen:

Ontzie Hem toch, o Israël, en leer
Vertrouwend wachten!

C. B.

Is de N.S.B. Christelijk? (VI.)

(Hegelianisme.)

Zooals gezegd is, rest ons thans na te gaan, dat in de staatsleer der N.S.B., gelijk deze in brochure III (verantwoording doende in laatste instantie) ontwikkeld wordt, het idealisme bepaaldelijk in Hegelschen geest wordt aanvaard, en min of meer uitgewerkt.

Voordat we op deze kwestie zelf ingaan, moge een korte vermelding van een persoonlijke bijzonderheid voorafgaan, welke juist in dezen zelfden tijd, waarin ik deze artikelen schrijf, en dan wel nader juist in deze week, mijn aandacht trok.

Ze betreft den Heer Ir A. J. Bergsma.

De lezers herinneren zich, hoe ik eenige weken geleden melding maakte van een artikel in „De Bezem“, waarin op vrij duidelijke wijze Ir A. J. Bergsma werd aangewezen als de vermoedelijke geestelijke vader van die bekende brochure III.

De daarin ontwikkelde staatsleer — zoo heette het — kwam zeer sterk overeen met een op name van Ir Bergsma staand geschrift.

Ons interesseert natuurlijk zeer sterk nu het standpunt van dezen Heer. En dat niet hierom, alsof wij de aandacht van de officieele leiding der N.S.B. wilden afleiden om ze te doen overgaan naar den Heer Bergsma; want dat moet, naar we betoogden, in geen geval gebeuren. Slechts hierom is een onderzoek naar wat de Heer Bergsma wil, voor deze artikelenreeks gewenscht, wijl, indien hegeliaansche invloeden in zijn denken aanwezig blijken, dit te meer relief geeft aan onze bewering, dat inderdaad brochure III sterk hegeliaansch is.

Nu treft het als een bijzonderheid, dat juist dezer dagen het „Bolland-genootschap voor zuivere rede“ te Amersfoort vergaderd heeft. Terwijl de christelijke gemeenschap zich op den kerkdienst voorbereidde, immers op Zaterdag 9 Juni, of ook terwijl zij zich aan den kerkdienst overgaf, immers óók op Zondag 10 Juni heeft dit genootschap te Amersfoort vergaderd in de internationale school voor wijsbegeerte, onder leiding van den voorzitter, Dr H. A. Kindermann. We ontleenen enkele mededeelingen dienomtrent aan de „N.R.Ct.“ (12 en 13 Juni).

In deze jaarvergadering is in de vacature van bestuurslid, ontstaan door het overlijden van Dr van Hasselt, benoemd Ir A. J. Bergsma. Dezelfde heeft ook op Zaterdagavond een rede gehouden over „De overgang van het verstandelijke naar het redelijke denken“.

Nu viel het reeds aanstonds op, dat de voorzitter van de bijeenkomst eraan herinnerde, reeds het vorig jaar met eenigen nadruk erop gewezen te hebben, dat een genootschap als het Bolland-genootschap, „ondanks de noodzakelijkheid voor elk zijner leden om als staatsburger op politiek gebied kleur te bekennen en als filosoof den zin der politiek te bedenken, zich er angstvallig voor heeft te hoeden in de tegenstellingen der politiek te worden betrokken“. Spreker achtte de noodzakelijkheid zijner ten vorigen jare gegeven waarschuwing temeer achteraf aangetoond uit de feiten. Immers, in de Nederlandsche Afdeeling der Kant-Gesellschaft (ook een wijsgeerige vereniging) hadden ook politieke tegenstellingen (en dan met name de kwestie van de verhouding tot het nationaal-socialistische Duitschland, K.S.) moeite gebracht.

Vervolgens sprak de voorzitter over de vraag, wat filosofie is. We citeren de „N.R.Ct.“: „Het-geen“, zoo lezen we daar, „hetgeen naar het onder ons geldende inzicht thans nog op den naam filosofie aanspraak kan maken, ligt evenwel niet op dit terrein van slechts tegenover elkaar staande richtingen en standpunten. Filosofie in den door ons bedoelden zin is juist deze „eigen“ wijsheid van richtingen te boven: de geest blijft niet bij deze eindeloosheid van tegenstellingen staan. Naar ons inzicht kan filosofie alleen nog maar zijn: bewustwording van den geest van zichzelf, waarbij hij nimmer aan iets anders uitdrukking kan geven en wil geven dan aan zichzelf.“

„Deze houding van den geest is bij ons“, (aldus nog de voorzitter) „de eisch“.

„Niet ieder, die zich geroepen voelt, is uitverkoren: ook bij ons geldt dit. Daarenboven zal ook bij ons nimmer het laatste woord zijn gezegd.“

Reeds deze uitspraken van den voorzitter van het genootschap liggen in de lijn van wat de aan Ir Bergsma (zakelijk) toegeschreven Brochure III der N.S.B. ons als wijsheid opdischt. Evenals trouwens de opvatting, door den voorzitter verdedigd, dat wijsbegeerte religie is. We kunnen dat niet nader uitwerken hier, want het zou de perken van een populair orgaan te buiten gaan. Genoeg is, dat we hier weer voor een hegeliaanschen redeneergang geplaatst zijn, en dat het op zichzelf reeds iets zegt, dat na zulk een opningswoord gekozen is tot bestuurslid Ir A. J. Bergsma.

En als we dezen dan zelf het woord hooren nemen, zien we eveneens weer Hegels denk-schema voor den dag komen. Niet alleen herinnert sprekers opvatting over de „grens“ van het verstand aan de dialectiek van Hegel, maar ook de toepassing van deze dialectiek op „moraal“ en „ethiek“ doet dit. Men lette — om een en ander te volgen op enkele passages uit het verslag (N.R.Ct. 13 Juni '34, ochtendblad C, pag. 4). Eerst, wat het algemeene betreft, dit:

Het verstand kan bij A = A niet blijven staan, maar moet tot het oordeel A = B overgaan, en volgens Kant moeten zelfs A en B volmaakt verschillen, zoodat men moet stellen A ≠ niet A. A moet zich dus aan eigen ontkenning gelijk stellen, als zijn niets gedacht worden en dat is de grens van A. Met andere woorden A moet afgegrensd worden, gedefinieerd worden.

Volledige begrenzing vereischt wederzijdsche begrenzing, wat voor de voorstelling onmogelijk blijkt. De gedachte van volkomen wederzijdsche begrenzing gaat de voorstelling te buiten. Volkomen wederzijdsche begrenzing is slechts mogelijk, wanneer beide elkander uitsluitende begrippen elkander tevens volkomen doordringen, welke gedachte voor het verstandige denken een volslagen tegenstrijdigheid is. Het óf-óf des verstands heeft zich tot het dialectische vernield, door zich, door het noch-noch heen, met het zoowel als te vervolledigen. Tusschen het of-of en het redelijke, dat de éénheid is van het óf-óf en het zoowel-als, ligt het noch-noch. In dit laatste komt het verstand aan zijn grens. Hier heeft het verstand zijn functie volvoerd. De grens blijkt de vervloeiing, het vervloeden van beide elkander ontkennende begrippen te zijn, in elkander.

Zoo blijkt de overgang van het verstandelijke tot het redelijke denken de overgang van het statische naar het dynamische denken te zijn, wat ons bewust is geworden, niet door afwijzing van het verstandelijke denken, maar door doordenken, waardoor het verstandelijke denken zelf zijn grens doorbroken heeft. „Zelfvermietiging“, heeft Bolland gezegd, „is de voorwaarde der zelfvereeniging“.

De leze-
hier zijn
a) twee
gen elkaa
b) van
naar het
hier reed
ding, die
aamemen
Vervolg

Spr. g.
de same
onder
samen
te zwak
dan is
van m
tot ha
ling g
Zoo is
deze te
gehee
statelijk
een ont
Deze va
is inha
Hegel
Weltge
Hegel z
Die is c
tuur.
tijd van
besef in
neder
elk geva
komt i
„Weltge
van af
edele m
het rech
b.v. Mos
gelden,
maatsch
erin
vaar
die, w
een leu
(schijn
dorven
ven“. I
„Weltge

In dit
Men lett
a) op
scheide
verdrage
brochure
digen o
b) op
komen
„ethiek“
de mach
leden w
c) op
staat, d
d) op
testje te
pelijke
bewerin
dat zij
huldiger
e) op
(hartsto
aan de
f) Op
waarbij
den w
vormt
heeft hi
brengen
die in
solini,
de mas
denkt
kondige
g) op
vaardig
met wa
wordt
We
lezer d
zal ik
uitwerl
Bovend
mooie
is eige
geven
J. Ber
helpen
king va
artikela
mag ik
wensch
blad s
van he
artikel
gevaar

LITERATUUR EN KUNST

Nieuwe gegevens over Alice Nahon en haar werk.

In verband met de herdenking van het overlijden van Alice Nahon, op 21 Mei 1933, sprak ik voor „het literair-halfuur der N. C. R. V.“ in de corresponderende week van dit jaar over het onderwerp: „Nieuwe gegevens over Alice Nahon“. Verschillende belangstellende lezers van ons blad vroegen mij, deze radio-rede in „De Reformatie“ op te nemen, omdat ze die nieuwe gegevens wilden verwerken in een voordracht binnen eigen kring. Ingevolge dat verzoek geef ik het gesprokene onveranderd weer.

Gisteren, den 24en Mei, was het een jaar geleden, dat de Vlaamsche dichteres Alice Nahon op het kerkhof Schoonsel te Antwerpen werd begraven.

Ze was lang ziek geweest en had veel geleden. Ze was door haar eenvoudige, klare poëzie bij zeer velen bekend en daarom was er algemeene deelneming, die in gloedvolle woorden zich uitte.

De eerste weken na haar heengaan werd veel geschreven over haar persoon en haar werk en dat vele werd gelezen met instemming en met bewogenheid — maar daarna richtte zich allengs de publieke belangstelling weer op andere dingen.

Natuurlijk, want bij de dooden kunnen de levenden niet blijven staan.

Maar vergeten is daarom Alice Nahon niet.

Nog altijd worden haar drie verzenbundels: „Vondelingskens“, „Op Zachte Vooizekens“ en „Schaduw“, welke gezamenlijk verkoopcijfer de 80.000 heeft overschreden, door velen opgeslagen en opnieuw, of voor het eerst met stille ontroering genoten.

Nog altijd wordt over haar gesproken, in verband met wat betreffende haar persoon en werk werd gepubliceerd.

Als er dan nadere gegevens zijn, die deze poëzie in een helderder licht stellen, kan met recht worden verwacht, dat daarvoor belangstelling zal bestaan.

't Is mede daarom, dat ik, nu juist een jaar na haar begrafenis als vanzelf onze herinnering teruggaat naar den Schoonselhof te Antwerpen, in dit literair halfuur Uw aandacht vraag voor de persoon en het werk van Alice Nahon.

Want zulke gegevens zijn er inderdaad.

Verschillende necrologiën en ook mededeelingen, die mij van de zijde der familie werden, verschaffen nadere inlichting, zoowel over haar leven als over haar werk.

En dan is er nog een tweede aanleiding.

Binnenkort zal verschijnen een Gedenkschrift, dat een comité van Vlaamsche dichtervrienden voorbereidt en dat ook in den Nederlandschen boekhandel te verkrijgen zal zijn. Het zal dus ongetwijfeld velen welkom wezen, over dien komenden bundel en zijn inhoud iets te vernemen.

Ik spreek dan eerst over de nieuwe biografische gegevens; daarna over die, welke den ontwikkelingsgang der dichteres in een nader licht stellen; eindelijk nog met een enkel woord over het Gedenkschrift.

Eerst dus de nieuwe biografische gegevens.

Voor een deel betreffen die de jeugdijaren van Alice Nahon. Op de lagere school te Mortsel, thans voorstad van Antwerpen, vroeger een afzonderlijk dorp, trok Alice de aandacht, doordat ze meer van boeken wist, dan iemand kon vermoeden. In 't bijzonder was ze ontvankelijk voor verzen; en ze verbaasde de zusters, en bij gelegenheid van een officieel bezoek ook den inspecteur, door de gemakkelijkheid, waarmee ze, kind van 8 of 9 jaar, versregels kon opzeggen.

Zulk een trek is op zichzelf een kleinigheid, zeker, maar toch ligt er een duidelijke aanwijzing in, dat haar dichterschap in onmiskenbaren aanleg wortelde. Gevoel voor de muzikaliteit van de taal was haar blijkbaar ingeboren. Op de verdere ontwikkeling van dien aanleg heeft stellig ook gewerkt de invloed van haar vader, die in het boekhandelsbedrijf was — en nog is — en altijd een liefhebber is geweest van literatuur.

Toen Alice 13 jaar was bleek het voor haar gezondheid noodig, dat ze eenigen tijd naar buiten ging.

Te Putte, bij Mechelen, waar haar grootvader en oom rozenkwekers waren geweest, woonde een zuster van haar moeder, Tante Mieke. Bij haar kwam Alice in huis en ze woonde er een vol jaar.

Deze Tante Mieke was een bijzondere vrouw. Haar liefde ging uit naar bloemen en kinderen. Hoe meer kinderen ze om zich heen had, — ze was ongetrouwd — des te meer genoot ze, en het was haar vreugde met die kinderen langs de bloembedden te gaan en hen bloemen te leeren kennen, kransen te leeren vlechten, schoonheid te leeren zien.

Met Alice was ze hoog ingenomen. „Ons Alice is een juweeltje van God“ betuigde ze aan haar zuster.

En wederkeerig had het nichtje een groote

Ook „Patrimonium“ geeft onzuivere voorstelling.

Men herinnert zich, dat ik, om bekende redenen, en uit bepaald gezichtspunt, bezwaar inbracht tegen de wijze, waarop het Geref. Jongelingsblad een scheeve voorstelling gaf van wat de brochure van den Heer A. Schilder, Recht tot Werkstaking, beweerd heeft; gelijk ook tegen het feit van die scheeve voorstelling zelf.

Tot mijn spijt moet ik gelijke bezwaren inbrengen tegen „Patrimonium“. Geklaagd wordt, in dit orgaan, dat door dhr. S. niet met argumenten wordt gezegd, „waarom werkstaking niet inachtneming van een opzegtermijn, dus zonder contractbreuk, ongeoorloofd zou zijn“. Men kan even goed klagen, dat de heer S. niet met argumenten aangeeft, waarom de geref. kerk de nooddoop moet locaten, niet met argumenten aantoon, waarom verzekering zonde zou zijn. Men voelt mijne bedoeling: de heer S. heeft heelemaal niet gezegd, wat hem hier in den mond gelegd wordt. Hij heeft het alleen over strengere zelfbeheersching gehad, die men bij het staken in acht zou hebben te nemen, dan thans vaak geschiedt. Door hem in den mond te leggen, wat hij niet gezegd heeft, wordt het fijne puntje van zijn betoog „doodgezwegen“.

Verder: geklaagd wordt, dat de heer S. uit bijbelteksten concludeert, „dat wij niet, uiteraard met geoorloofde middelen, mogen streven naar wat meer dan een droge bete“. Ook hier alweer misduiding van des schrijvers gevoelens. Ik heb reeds letterlijke citaten gegeven. Ik voeg er nu bij een verwijzing naar § 49: waar de wegen worden geopend, waarlangs legen onrecht, of niet „behoorlijk“ loon te strijden is. Het stakingswapen wordt als WAPEN echter aan een afzonderlijke keur onderworpen. En over dit fijne puntje loopt men weer heen.

Ten derde: beweerd wordt, dat de heer S. juist tegenover de arbeiders zoo op die soberheids-gedachte den nadruk legt. Ook dit wees ik reeds af als onjuiste weergave van zijn gevoelens. De bedoelde passage kwam voor, gelijk gezegd is, in een algemeen betoog, dat ook den werkgever, ook den hoogleeraar, etc. op het oog had. En DAT IS JUIST de zedelijke waarde van dit betoog. Ik wilde wel eens, dat „Patrimonium“ nu eens ronduit zei: wat het zou denken, wat al zijn lezers hoofd voor hoofd zouden moeten denken, indien de gereformeerde predikanten, die naar mijn vaste overtuiging vaak veel te weinig ontvangen voor de rechte vervulling van hun ambt (om dan maar te zwijgen van andere dingen) eens gingen staken. De heer S. heeft BEIDE partijen op het oog met die soberheids-gedachte, ook de werkgevers. Ook in § 49 is dat weer het geval. Hij beperkt óók den patroon b.v. in zijn „recht“ tot sluiting van de fabriek, b.v. Waarom wordt dit verzwegen?

Men loopt heen over de staking als WAPEN (zie § 49). Deed men anders, d.w.z. sprak men over wat het fijne puntje is, dan zou een reeks vragen, als b.v. of een accountant, een advocaat wel genoegen neemt met onvoldoende bezoldiging, in de pen gebleven zijn. Een arbeider, die naar een beter gesalarieerde betrekking omziet, doet heel wat anders, dan de arbeider, die in massa een oorlogswapen hanteert. Een dwangmiddel. Waarom wordt toch op een poging, om naar Gods wet terug te leiden, zoo ruw geantwoord? Ruw — d.w.z. zonder behoorlijk op de dingen in te gaan?

K. S.

Anti-vereenigings-mentaliteit.

Onlangs heeft een voorganger bij de Chr. Geref. Kerk een brochure'tje de wereld ingeworpen, z.g. ter bestrijding van een Geref. predikant. Nauwelijks was mij het stuk ter recensie gezonden, of van chr. geref. zijde kreeg ik een brief: ach, als 'tu blijft, bespreek dat geval maar niet om persoonlijke redenen.

Ik heb het toen gelezen, moest toegeven, dat het een wonderlijk zenuwdrabbelding was zonder eenige heusche gedachte, en mij persoonlijk slechts in zoover rakende, als de auteur, zijnde leerling Apeldoorns, een mislukte geestigheid van zijn dogmatischen leermeester naschreef. Ik heb dan ook dadelijk, op dit chr. geref. verzoek, het brochure'tje verscheurd.

Thans¹⁾ evenwel geeft „De Wekker“ nog heusch een officieele aankondiging, en geeft in één en hetzelfde noordelijke kerkblad eerst Ds Hilbers, en daarna Ds Hovius een zeer aanbevelende recensie, dewijl het getrouwe volk er nog zoo veel uit mag komen te leeren van Gods waarheid.

Ik heb medelijden met zulke brekers van de eenheid der kerk. Het is niet de eerste keer, dat een chr. geref. voorganger mij voor een ander of voor zich zelf verzocht, als 'tu blijft niet te reconseren, vanwege den vrede des volks, en dat daarna de chr. geref. pers den Heere dankte voor het getrouwe getuigenis.

K. S.

1) Deze copie staat reeds eenige weken.

De lezer, ook de niet-filosofisch geschoolde, kan hier zijn aandacht geven aan volgende momenten: a) twee elkaar uitsluitende begrippen doordringen elkaar; vandaar de vervloeiing der begrippen; b) van het „statische denken“ komt de overgang naar het „dynamische“; de drang tot daad komt hier reeds om den hoek gluren; dat is de houding, die ook de N. S. B. haar leden wil doen aannemen.

Vervolgens wijs ik op deze passage:

Spr. geeft dan nog eenige concrete toepassingen op de samenleving. De concrete werkelijkheid moet de onderscheidenheden dragen, wat in de samenleving wil zeggen, vordragen. Is zij daartoe te zwak, wat aan de gelijkheids-gedachte o.a. uitkomt, dan is dat een symptoom van verworping. Toeneming van moraliteit en dus van zedelijkheid culmineert tot harmonie der tot volledige ontwikkeling gekomen strijdige componenten.

Zoo is het ook met maatschappij en staat; deze tegendeelen doordringen elkander geheel. Verkeerd begrepen wordt dit als een verstatelijking van het maatschappelijke, wat noodwendig een ontvrieming van de maatschappij medebrengt. Deze vermenging, niet wederzijdsche doordringing, is inharent aan elke z.g. socialistische orde.

Hegel spreekt zoo nu en dan beidsprakig over „der Weltgeist“, een personificering van de Idee, die, zoals Hegel zegt, de hartstochten voor zich laat werken. Die is dan een soort bedrijfsleider van de cultuur. In het algemeen laat zich zeggen, dat in den tijd van opbouw de „Weltgeist“ in de menschen het besef inplant, dat het heil van boven moet komen en in den tijd van afbraak, dat het juist van beneden verwacht moet worden, van de massa. In elk geval moet het heil nog komen! Wat echter zeker komt is het onvermijdelijke, wat de list van den „Weltgeist“ voortvoert als het heilzame. In tijden van afbraak zorgt hij voor leuzen, opdat ook de meer edele menschen hun medewerking verleen. Moet het recht verzwakt worden, dan is de leus: humanisme b.v. Moet de staats- en maatschappelijke orde het ontgelden, dan verzint hij een edel klinkende leuze als maatschappelijke of sociale rechtvaardigheid, alsof er in redelijkheid nog een andere rechtvaardigheid zou hebben te gelden dan die, welke uit het recht voortkomt. Raakt een leuze versleten, dan verzint hij een andere, een (schijnbaar) tegengestelde leuze. „Alles, wat ooit bedorven is“, zegt Hegel, „is op goede gronden bedorven“. In het bedenken van die goede gronden is de „Weltgeist“ onuitputtelijk.

In dit gedeelte onderstreepte ik enkele dingen. Men lette weer:

a) op de opvatting der samenleving (de „onderscheidenheden“, die in de samenleving worden verdragen; men denke hier aan wat we nog uit brochure III der N. S. B. zullen hooren verkondigen over discretie en continuïteit);

b) op de harmonie van tot ontwikkeling gekomen strijdige componenten (hier wordt de „ethiek“ weer opgebouwd niet uit God, doch uit de machtige werking der „Idee“, zie artikel verleden week);

c) op het tegendeel-zijn van maatschappij en staat, die elkaar doordringen (N. S. B.);

d) op het (ons niet troostende) filosofische protest tegen de „vorstatelijking“ van het maatschappelijke (helgeen overeenkomt met de N. S. B.-beweringen tegen de door haar afgewezen stelling, dat zij het staatsabsolutisme — theoretisch — huldigen zou);

e) op het naar voren schuiven van den wil (hartstocht, bedrijfsleider der cultuur), wat al weer aan de N. S. B. herinnert;

f) Op het komen van het heil „van boven“; waarbij dan „van boven“ niet beteekent: van den wetgevenden God, doch een tegenstelling vormt met: „van beneden“ — uit de massa. Men heeft hier weer datzelfde theoretische naar voren brengen van het motief eener geestelijke elite, die in dagen van „opbouw“ (als Hitler, Mussolini, Massert hun Hand aan het roer slaan) de massa eenvoudig commandeert, en voor haar denkt (N. S. B.) zie hierover de door ons aangekondigde brochure van Prof. Anema);

g) op het verband tusschen redelijkheid, rechtvaardigheid en recht. Dat klopt weer precies met wat in brochure III der N. S. B. gedictieerd wordt over het „recht“ in den machtsstaat.

We kunnen ons voorstellen, dat een enkele lezer dit artikel wat moeilijk te volgen vinden zal. Ik geef het dadelijk toe. Maar als ik breeder uitwerken ging, zou het nog zwaarder worden. Bovendien verwijs ik nog eens naar Prof. Anema's mooie brochure. Mijn doel met dit tusschen-artikel is eigenlijk niets anders dan een verwijzing te geven naar de hegelaansche conceptie van Ir. A. J. Bergsma, daardoor te meer perspectief te helpen krijgen in de reeds gereleveerde opmerking van „De Bezem“ en voorts voor de volgende artikelen voorbereidend werk te doen. Bovendien mag ik dezen keer iets korter zijn, dan anders wenschelijk ware, omdat ik reeds eerder in ons blad schreef over Hegel en de grondgedachten van het nationaal-socialisme. Ik deed dat in de artikelenreeks: „Ook de Christelijke politiek in gevaar“ in den loopenden jaargang).

K. S.

heid, dat juist chap voor zuerd heeft. Terzich op den op Zaterdag 9 den kerkdienst 10 Juni heeft rgaderd in de serie, onder lei. A. Kindermann, en dienomtrent i).

e vacature van rlijden van Dr gisma. Dezelfde rede gehouden fandelijke naar

p, dat de voor-rinnerde, reeds k erop gewezen ls het Bolland-keijheid voor ger op politiek filosoof den zin angstvallig voor zen der politiek ichtte de nood-gegeven waar-toond uit de ie Afdeeling der ige vereeniging en (en dan met ig tot het natio-S.) moeite ge-

over de vraag N. R. Cl.): „Hel-naar liet onder op den naam n, ligt evenwd egenover elkaar en. Philosophie is juist deze e boven: de heid van tegen-kan filosofie rding van den ij nimmer aan a en wil geven

bij ons“, (aldus

voelt, is uitver-aarenboven zal rd zijn gezegd“ i voorzitter van van wat de aan en Brochure III ddischt. Evenals voorzitter vor-e is. We kun-r, want het zou gaan te buiten voor een hege-zijn, en dat het a zulk een ope-mralid Ir. A. J.

t woord hooren r Hegels denk-et alleen herin-„grens“ van het legel, maar ook op „moraal“ en een en ander te verslag (N. R. C.). Eerst, wat het

niet blijven staan, overgaan, en vol-maakt verschillen, t A. A moet zich llen, als zijn niet an A. Met andere den, gedefinieerd

wederzijdsche be-onmogelijk blijkt jdsche begrenzing men wederzijdsche eer beide elkander evens volkomen t verstandige den-ia. Het of-of des ktische vernuim, t, met het zoowel of en het redelijke, et zoowel-als, ligt het verstand aan l zijn functie vol-g, het vervloeden begrippen te zijn.

verstandelijke tot van het statische a, wat ons bewust het verstandelijke vaardoor het ver-doorbroken heeft-gezegd, „is de voor-